

УДК 327.5(477): 930

DOI: 10.24144/2078-1431.2024.2(33).49–62

*Леонід Чупрій,**доктор політичних наук, кандидат філософських наук,
професор кафедри педагогіки, психології та суспільних дисциплін ДПУ,
старший науковий співробітник НДЦ Інституту соціально-правових та
політичних досліджень імені О.Яременка**Олена Готра,**кандидат історичних наук,
доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін
Державного податкового університету*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗПАДУ РОСІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У статті розглядаються перспективи розпаду Росії в умовах сучасних глобальних викликів. Акцентується увага на ключових причинах, які можуть привести до послаблення чи розпаду російської імперії, серед яких слід виділити: відсутність чіткої мети і стратегії розвитку; відсутність єдності і спільних цінностей народів, що проживають на території Росії; надмірна централізованість влади та крихкість управлінської системи; посилення економічних проблем, зростання економічної прірви між регіонами; різноманітність та різнонаправленість ідентичностей; відсутність верховенства права, порушення прав і свобод людини і громадянина, прав етнічних груп тощо; відсутність прагнення до інновацій та модернізації; перспективи посилення процесів регіоналізації; моральна, духовна аномія, яка охопила всі сфери життя російського суспільства; поширення ресентименту. Зокрема вказується, що в тоталітарних та авторитарних державах, що найбільш наочно можна спостерігати на прикладі сучасної Північної Кореї чи Російської Федерації, людина стає чистим продуктом соціальних маніпулятивних технологій і насамперед масованої державної пропаганди, яка свідомо у населення формує ресентимент — викривлену та перекручену картину дійсності. Також насаджується образ зовнішніх ворогів, зокрема для росіян це українці та мешканці західних країн, які і винні у всіх бідах. Підкреслюється, що викривлена картина світу не може бути довговічною, оскільки заперечує істинну реальність, призводить до підриву економічного і політичного благополуччя Росії заради створення химерних ідеалів, віри у власну незламну силу і могутність, що не відповідає дійсності. Відмова від реальності, дефактуалізація в Росії входить у стадію саморуїнвання держави і суспільства і може бути зупинена тільки масовим прозрінням російського суспільства внаслідок падіння путінського режиму, жорсткої економічної кризи чи програшу у війні. Відтак крах російської неоімперії неминучий, постає тільки питання часу.

Ключові слова: неоімперія, розпад Росії, геополітика, ресентимент, цінності, індоктринація.

The article examines the prospects of Russia's disintegration in the context of modern global challenges. Attention is focused on the key reasons that can lead to the weakening or disintegration of the Russian empire, among which it should be highlighted: the lack of a clear goal and development strategy; lack of unity and common values of peoples living on the territory of Russia; excessive centralization of power and fragility of the management system; strengthening of economic problems, growth of the economic gap between regions; diversity and diversity of identities; lack of rule of law, violation of human and citizen rights and freedoms, rights of ethnic groups, etc.; lack of desire for innovation and modernization; prospects for strengthening regionalization processes; moral and spiritual anomie, which covered all spheres of life in Russian society; the spread of resentment. In particular, it is indicated that in totalitarian and authoritarian states, which can be most clearly observed on the example of modern North Korea or the Russian Federation, a person becomes a pure product of social manipulative technologies and, first of all, massive state propaganda, which deliberately creates resentment in the population — a distorted and twisted picture of reality. The image of external enemies is also planted, in particular, for Russians, these are Ukrainians and residents of Western countries, who are to blame for all the troubles of the latter. It is emphasized that the distorted picture of the world cannot be long-lasting, as it denies the true reality, leads to the undermining of the economic and political well-being of Russia for the sake of creating fanciful ideals, belief in one's own indomitable strength and power, which does not correspond to reality. Rejection of reality, defactualization in Russia enters the stage of self-destruction of the state and society and can be stopped only by a mass enlightenment of Russian society as a result of the fall of Putin's regime, severe economic crisis or loss in the war. Therefore, the collapse of the Russian neo-empire is inevitable, it is only a matter of time.

Keywords: neo-empire, disintegration of Russia, geopolitics, resentment, values, indoctrination.

Постановка проблеми.

Триває військове протистояння між Росією та Україною, що завдало Україні збитків на понад 700 мільярдів доларів. Окрім руйнування житлової інфраструктури, окупанти не зупинялися і перед знищенням об'єктів історико-культурної спадщини. За інформацією Міністерства культури та інформаційної політики України, пошкоджено або повністю знищено 664 пам'ятки. Одним із важливих інструментів цієї війни є також масштабна інформаційна агресія з боку Росії, спрямована на поширення дезінформації серед українців, розпалювання внутрішньополітичної напруги та підрив української державності. Окрім того, Росія намагається підірвати демократичні цінності західного світу, порушуючи норми міжнародного права та дестабілюючи світову систему безпеки. Проте й сама Росія в умовах військового протистояння з Україною поступово слабне, і путінський авторитарний політичний режим рано чи пізно розпадеться. Тому дослідження чинників, які можуть послаблювати російську неоімперію та призвести її до розпаду, є вкрай актуальним у сучасних умовах.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження чинників, що послаблюють російську неоімперію.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям аналізу російсько-українського протистояння та перспектив розпаду Росії стали праці вітчизняних та закордонних вчених і політологів В. Горбуліна, П. Гай-Нижника, А. Дацюка, Е. Епплбаум, Р. Грінберга, А. Зленка, В. Іщука, В. Огризко, Б. Парахонського, Г. Перепелиці, Т. Снайдера, А. Русначенка, Т. Татаренко, І. Тодорова, Е. Хантінгтона, О. Мотиль, Т. Гартон Еш, Я. Бугайського, З. Бжезинського. Ще в 1997 році Збігнев Бжезинський у своїй книзі «Велика шахівниця» підкреслював важливість України для безпеки ЄС і світу загалом, зазначавши, що без України Росія не зможе відновити євразійську імперію, що в перспективі призведе до її занепаду. Олександр Мотиль також наголошує, що рашизм стане причиною занепаду Росії. Хоча світ і виграв би від значно ослабленої Росії, процес її розпаду може бути складним. Януш Бугайський та Тімоті Гартон Еш зазначають, що Захід повинен якнайшвидше надати Україні можливість перемогти у війні, повалити путінський режим та знищити рашизм.

Виклад основного матеріалу. Історія нас учи́ть, що імперії панують тільки певний час, а потім відбувається їх занепад і крах, який може бути як повільним і поступовим, так і раптовим. Аналізуючи причини розпаду більшості великих імперій, слід виділити передусім економічний занепад, поразку у війні, неефективність управління, корумпованість на всіх рівнях, моральну та духовну деградацію.

Відтак проаналізуємо ключові причини, що можуть призвести до розпаду Росії як останньої імперії. Окреслимо ключові з них.

Відсутність чіткої мети і стратегії розвитку, відсутність єдності і спільних цінностей народів, що проживають на території Росії.

Для того, щоб держава активно розвивалася, вона повинна мати чітку мету та стратегію розвитку, які об'єднують її громадян, зокрема й етнічні меншини. У випадку Росії головною метою Путіна та його оточення є зміцнення власної влади та особисте збагачення. Хоча Путін заявляє, що дбає про добробут російського народу і прагне повернути «велич» Росії, насправді він реалізує власну маніакальну ідею відродження Радянського Союзу. Однак ця мета не може бути досягнута, оскільки історичний процес не рухається в зворотному напрямку.

Протягом певного часу західні політики сподівалися, що Росію можна демократизувати. Вважалося, що прозорі вибори сприятимуть поширенню ліберальних цінностей по всій країні. Проте імперська Росія тривалий час перебувала під владою авторитарних режимів, а її населення звикло до патерналістичного мислення. Люди постійно прагнули «сильного правителя» або «царя-батюшки», який вирішуватиме їхні проблеми. Через це «російський глибинний народ» виявився не готовим до сприйняття демократичних цінностей [2].

Росія, як імперія, захопила сотні етнічних груп, кожна з яких має власну мову, культуру, історію та традиції. Протягом певного часу російська влада намагалася створити наратив про «єдиний російський народ», але робила це здебільшого силовими методами. У процесі підкорення різних етносів ніхто не враховував спільність інтересів між поневоленими наро-

дами та їхніми поневолювачами, що призводило до відсутності бажаного результату.

За часів царської Російської імперії суспільство намагалися об'єднати під гаслами «православ'я, самодержавство, народність». Православ'я було проголошене державною релігією, а інші релігії піддавалися заборонам і переслідуванням. Однак на території імперії проживали представники різних релігійних громад, таких, як мусульмани, буддисти та іудеї, які не могли прийняти православну ідеологію, і, відповідно, їх не вдалося об'єднати під цими гаслами. Ідея «слов'янської єдності» також виявилася непридатною, оскільки більшість населення імперії не належала до слов'янських народів.

У період СРСР намагалися створити нову соціальну спільноту — «радянський народ», який сповідував би соціалістичні та комуністичні ідеї. Однак агресивні методи примусу та репресії, які застосовувалися до незгодних з ідеологією КПРС, також не принесли успіху. У сучасній Росії, як і в минулому, відсутня єдність у релігійних, етнічних та регіональних питаннях, що ускладнює створення єдиного національного нарративу.

Відтак на теренах російської імперії так і не було вироблено єдиних цінностей, які б об'єднали всіх мешканців цих територій. Росіяни намагалися виробити спільну національну ідею. Але чи можливо її взагалі виробити для понад сотні етнічних груп, які проживають на російських теренах? Це риторичне питання. Як писав відомий дослідник Бенедикт Андерсон, росіяни намагалися «натягнути маленьку тісну шкіру нації на гігантське тіло імперії».

Надмірна централізованість влади та крихкість управлінської системи.

Будь-яка управлінська система може бути стійкою тільки тоді, коли є відкритою і коли в ній відбуватиметься зміна еліт, про що ще в минулому столітті писали засновники елітології В. Парето, Г. Моска. Проте в Росії все централізовано і зосереджено на одному лідері — В. Путіну. В такій системі немає механізмів взаємообмеження гілок влади (виконавчої, судової, законодавчої), що не допускають монополізації влади, як це спостерігається в демократичних країнах. У системі централізованої влади також немає механізмів обговорення і прийняття ключових рішень, оскільки вони приймаються одноосібно, відтак досить часто можуть бути необґрунтованими, а отже і неефективними, як і було у разі прийняття В. Путіним рішення про напад на Україну, яке він прийняв на основі тієї інформації, яку йому надавало його найближче оточення, а воно надавало йому тільки ту інформацію, яку він хотів чути про те, що нібито «Україна з хлібом-сіллю буде зустрічати «визволителів». У централізованому суспільстві правдива інформація досить часто не здатна пробитися до центру прийняття рішень, бо вождь сам вибирає, яку інформацію приймати, і за правдиву об'єктивну інформацію, яка йому не подобається, він може й покарати, а за брехливу, але приємну ще й винагородити.

В такій системі також немає чітких механізмів правонаступництва та кар'єрного просування, відтак посади займають не кандидати з високи-

ми професійними якостями, а тільки чиновники, особисто віддані вождю, відтак управлінська система просякнута підлабузництвом та корупцією. Зокрема регіональні лідери не зацікавлені в лояльності і підтримці місцевого населення, оскільки їхнє правління залежить не від місцевих виборів, а тільки від волі кремлівського диктатора, який їх і призначає, а отже, вони не зацікавлені в ефективному вирішенні місцевих проблем, які з часом будуть тільки посилюватися.

Також у разі ослаблення влади лідера починається жорстока боротьба за владу. В такій системі немає прозорих механізмів розв'язання конфліктів, це може робити тільки лідер одноосібно, на основі своїх суб'єктивних суджень, а отже упереджено, що також робить цю систему нестійкою. Знову ж таки в разі виникнення кризових ситуацій, зокрема в регіонах, всі чекають наказу з центру, оскільки бояться самостійно приймати будь-які рішення, що робить управлінську систему нестійкою та неефективною, оскільки навіть помилкове рішення лідера не буде ніким критикуватися чи виправлятися, а навпаки, воно викликатиме нові помилкові рішення, що ще більше поглиблюватимуть кризу. Знову ж таки помилкове рішення про напад на Україну призвело до знищення частини російської армії, зменшення її боездатності, послаблення російської економіки, зменшення міжнародного авторитету Росії, але, незважаючи на негативні наслідки, російський диктатор продовжує війну, оскільки абсолютно переконаний у своїй геніальності та правильності своїх рішень, які ніхто не може критикувати, а тим більше оскаржувати. В такій жорстко централізованій системі навіть часткове послаблення легітимності лідера, зокрема через його поразку в війні, що цілком очевидно станеться в Україні, приведе до того, що його оточення сприйме це як слабкість, а отже прагнутиме його скинути. Тільки потужні, жорстко контрольовані лідером силові структури зможуть цьому запобігти. Проте це може тільки відстрочити падіння жорсткої централізованої влади, оскільки неефективні рішення будуть послаблювати державну систему на всіх рівнях. Зокрема це ми й спостерігаємо в нинішній Росії, де взимку 2023–2024 років частина регіонів замерзала від холоду, бо вийшли з ладу опалювальні системи, оскільки кошти на ЖКХ були скорочені і направлені на війну, а весною 2024 року частина регіонів потерпала від повеней, бо не витримували греблі, оскільки гроші, які виділялися на їхній ремонт, були розкрадені. І це спостерігається в більшості сфер життя Росії, і негативні тенденції будуть тільки посилюватися.

Перспективи посилення процесів регіоналізації. Хоча в Росії й побудована жорстка вертикаль централізованої влади, але певні регіони мають особливе положення і отримують значні дотації з центру. Мається на увазі Чечня, лідер якої Р. Кадиров монополює управління у своєму регіоні, не допускаючи туди навіть представників силових відомств ФСБ, ГРУ, які знаходяться у протистоянні з його ставлениками у Чечні. У Росії останнім часом набирає обертів скандал, пов'язаний із заявами глави Чечні Рамзана Кадірова, який пригрозив «кровною помстою» члену Ради Федерації РФ від Дагестану, мільярдеру Сулейману Керімову, а також двом депутатам

Держдуми Росії — Бекхану Барахоеву та Різвану Курбанову. Кадиров звинувачує їх у тому, що вони нібито «замовили його вбивство». Глава Чечні пообіцяв довести справу до кінця, якщо Керімов і депутати не зможуть переконливо довести свою невинуватість. Конфлікт між Рамзаном Кадировим і представниками російської політичної еліти виник через суперечності щодо контролю над компанією Wildberries. За даними ЗМІ, Кадиров мав неформальний вплив на цю прибуткову компанію. Проте нещодавно Wildberries оголосила про злиття з оператором зовнішньої реклами Russ, бенефіціаром якого вважають мільярдера Сулеймана Керімова. Це могло стати причиною загострення відносин, оскільки контроль над Wildberries є важливим як економічно, так і політично. Конфлікт між Кадировим і Керімовим може призвести до посилення напруження між Дагестаном і Чечнею, оскільки кожен з учасників має свої власні збройні формування, які можуть бути задіяні. Тільки вплив їхнього «верховного пахана» Путіна може врегулювати ситуацію. Знову ж таки цей конфлікт підтверджує, що в Росії правові норми не працюють, діє тільки право сили, і як тільки верховна влада послабиться, то регіони почнуть конфліктувати за територію і ресурси.

Слід також зазначити, що при послабленні путінського режиму більшість російських суб'єктів пішли б на відокремлення, оскільки багато регіонів Росії мають значні природні ресурси, такі, як газ, нафта, мінерали та інші, які є ключовими для російської економіки і які нещадно забираються центральною владою. Так, Ямало-Ненецький автономний округ має родовища із 40 трильйонами кубометрів газу, Астраханська область — 4 трильйони кубометрів газу. Найбільше нафтових родовищ знаходиться в Ханті-Мансійському, Ямало-Ненецькому округах і Татарстані. На Камчатці знаходиться 64 родовища золота. Якутія має багаті родовища алмазів, завдяки яким Росія постачає на світовий ринок третину всіх алмазів. І всі ці ресурси направляються у центр, зокрема Москву, яка має необмежені фінансові накопичення. Так, у 2010–2019 роках на урбаністичні проекти Москви було направлено 1,5 трильйона рублів, причому на решту російських регіонів на подібні проекти витратили 1,7 трильйона рублів [5].

Цей дисбаланс у видатках і надходженнях бюджету в регіонах породжує невдоволення місцевих еліт та населення і може спонукати їх до думки про вихід з Росії або пошук більшої автономії. Також виокремлені бюджетні видатки для Москви та видатки на федеральні проекти можуть викликати невдоволення регіонів, які відчувають, що їхні ресурси використовуються на користь столиці.

Слід також згадати, що в період розпаду Радянського Союзу ряд республік проголосили державний суверенітет: Комі, Башкортостан, Чувашія, Татарстан, Саха, Тива, Бурятія, Калмикія, Удмуртія інші. І більшість із них мають конституції, де прописано право на вихід зі складу Російської Федерації. І при послабленні Центру вони це право можуть використати. І деякі із цих суб'єктів вже формують свої регіональні територіальні збройні формування, наприклад, татарський батальйон «Алга», який може перетворитися в майбутню армію Татарстану.

Посилення економічних проблем, зростання економічної прірви між регіонами.

Хоча російська влада нині й декларує, що в них відбувається зростання ВВП, а отже й покращення економічного добробуту населення, це аж ніяк не відповідає дійсності, оскільки, можливо, ВВП Росії трохи й зросло, але насамперед за рахунок збільшення витрат на оборонну промисловість, на танки, літаки, іншу зброю, яку успішно утилізують ЗСУ, відтак на зміцнення економіки та покращення життя простих росіян воно не вплинуло.

Якщо раніше російська економіка була профіцитна, то останнім часом стає все більш затратною. Продажі енергоносіїв скоротилися, оскільки основний їх споживач — Євросоюз, відмовився від російського газу та нафти, і Росія продає енергоносії переважно в країни Азії, зокрема Китаю та Індії. Щодо витрат на війну, то вони зростають з кожним місяцем. Так, напередодні 2023 року кремлівський диктатор В. Путін підписав закон про бюджет, в якому передбачалося 4,98 трильйона рублів, чи 52 мільярди доларів за тогочасним курсом — на «національну оборону» у 2023 році, що трохи більше, ніж минулорічні витрати. Трохи пізніше, за даними Reuters, цей прогноз подвоїли до 9,7 трильйона рублів (101 мільярд доларів). Це майже втричі більше, ніж Росія витратила на оборону в 2021 році, до її повномасштабного вторгнення в Україну в лютому 2022 року.

Крім того, економічні санкції, хоча й не стрімко, але послаблюють російську економіку, і рівень життя простих росіян поступово погіршується. Слід згадати, що частина середнього російського класу змушена була втікати з Росії, рятуючись від мобілізації, а частина робітників, селян, інших працівників були мобілізовані, отже їхня економіка має значний дефіцит кадрів у багатьох галузях. Крім того, збільшується прірва між центральними регіонами (Москва, Пітер) та окраїнами, які й до цього отримували незначні дотації з центру, а при збільшенні військових витрат ці фінансові надходження з центру зменшаться ще на порядок, чи взагалі припиняться, що посилить економічні проблеми в цих регіонах та збільшить суспільну напругу в них. Певна економічна стабільність російської економіки в 2024 році спостерігається за рахунок того, що скорочуються витрати на регіони, посилюється фіскальний тиск на населення, на приватний бізнес. Зокрема з 1 січня 2024 року введено податок на надприбуток для великих компаній у розмірі 10 %, і за рахунок цього було отримано у російський бюджет близько 318 млрд рублів. Податок на прибуток підприємств також підняли до 25 %. За прогнозами російських аналітиків зростання ставки ПДВ може принести бюджету Росії додаткові 14,2 млрд доларів. Але це тільки тимчасово підтримує економіку, оскільки частина підприємств буде переходити в тінь і не декларуватиме свої прибутки. Крім того, більшість з отриманих коштів йдуть на військові потреби, які тільки витрачаються і не створюють продукт, який може покращити економіку, відтак це призводить до збільшення інфляції, яка становить у 2024 році вже близько 15 %. Центробанк, щоб утримувати інфляцію, підвищує свою ставку, що в свою чергу призводить до подорожчання кредитів, що не вигідно компаніям, які не прагнуть їх отримувати. Російська еко-

номіка поступово отримує все менше фінансових надходжень і підтримується за рахунок тактичних тимчасових фінансових схем. Відтак вона з кожним місяцем дедалі більше втрачає свою стабільність і стійкість, і рано чи пізно їй неможливо буде підтримувати, і вона почне розвалюватися. Навіть нафтогазова галузь з прибуткової вже стає дотаційною. Так, експерт Інституту майбутнього В. Денисенко зазначає, що, згідно з даними російського Мінфіна, субсидії нафтопереробній галузі вже зараз сягають 1,7% ВВП. Простіше кажучи, галузь із донора бюджету стає реципієнтом бюджету [6]. Відтак послаблення російської економіки і можливе її падіння найімовірніше станеться у 2025-2028 роках, якщо економічні санкції продовжуватимуть працювати і ціни на нафту не зростатимуть, а Збройні сили України будуть продовжувати удари по нафтопереробних об'єктах та інших стратегічно важливих рашистських підприємствах.

Відсутність верховенства права, порушення прав і свобод людини і громадянина, прав етнічних груп тощо.

Будь-яка держава може існувати тільки до того часу, поки в ній дотримуються закони, інакше розпочинається хаос і розруха. В Росії існує законодачий орган — Державна дума, але оскільки більше 20 років тут панує диктаторський режим та культ особи Путіна, то будь-які рішення, в тому числі й закони, приймають тільки після дозволу диктатора. І суди приймають рішення тільки такі, які вигідні диктаторському режиму. Тому ні про яке верховенство права і захист прав і свобод людини в Росії ми не можемо навіть говорити, оскільки будь-яка людина в будь-який момент може опинитися за ґратами під надуманим приводом, і захистити себе їй буде дуже важко чи взагалі неможливо. Справедливі політики, юристи і правозахисники в Росії переслідуються чи навіть фізично знищуються. Згадаймо О. Навального, В. Новодворську, Б. Немцова, С. Магнітського. Так, західними країнами був прийнятий відповідний закон «Акт Магнітського», що містить перелік російських чиновників, що здійснювали шахрайства, переслідування та порушення прав людини, зокрема пов'язані зі справою компанії «Hermitage Capital Management» та смертю російського адвоката Сергія Магнітського, який намагався захистити справедливість. Сьогодні відбуваються масові порушення прав і свобод громадян України. За інформацією Офісу Генерального прокурора України, станом на початок 2024 року було зареєстровано 125 тисяч злочинів РФ проти громадян України [7]. І ця статистика з кожним днем тільки збільшується.

Відсутність прагнення до інновацій та модернізації.

Імперії починають слабнути і розпадатися в умовах, коли відкидаються сучасні досягнення і гальмується модернізація країни. Так, Османська імперія розпалася, оскільки західні країни активно впроваджували сучасні наукові досягнення в життя і розвивали власні економіки, а османська економіка була екстенсивною і не передбачала застосування нових технологій, що призвело до її послаблення та занепаду.

Росія, як і її попередник — Радянський Союз — здебільшого не розвивали технології, а закупали їх чи навіть крали в західних країнах. Відтак сьогодні Росія не здатна створити потужні проривні технології в тих чи

інших галузях, а те, що розповідає російська пропаганда про величезні досягнення Росії, здебільшого не відповідає дійсності. Згадаймо російські «калібри» та «циркони», які нібито не можна збити ніякими сучасними ППО, проте які успішно збиваються системою МІМ-104 Patriot.

Проте знову ж таки виникає запитання: чи взагалі можливо модернізувати Росію з її неоднорідними регіонами і величезною різницею між центром та околицями? Щоб модернізувати такі депресивні регіони, як Алтай, Єврейська АО, Калмикія, Кабардино-Балкарія, Забайкалля тощо, потрібні величезні кошти, які путінський тоталітарний режим ніколи не виділить. Та й саме ідея модернізації не підходить до російської ментальності, яка дуже консервативна і якій набагато ближчі російські лапті чи пам'ятники з гімна [8], які люблять будувати в деяких регіонах. Крім того, путінська пропаганда перетворила російських громадян у сіру масу чи стадо покірних овець, які не люблять все західне і підтримують тільки все відстале російське. Російський народ у глибинці, на периферії став настільки зазомбованим, що навіть не маючи мінімальних побутових зручностей — газу (половина Росії до цього часу не газифікована), гарячої води, опалення, інших зручностей (туалет на вулиці), вірить в те, що «ситуація в Росії стабільна, життя прекрасне, і керівництво країни турбується про людей». Глибинний російський народ продовжує вірити в «світлі ідеї Кремля» і підтримувати Путіна. Люди досить часто умовно щасливі, тому що не розуміють, якою мірою вони зазомбовані та нещасні.

Моральна, духовна аномія, яка охопила всі сфери життя російського суспільства.

Корупцією просякнуті всі сфери російського суспільства, при призначенні на певні посади враховується не рівень освіти та професіоналізму, а особиста відданість губернатору та російському диктатору. Судова система працює тільки на захист інтересів злочинного режиму, відтак про справедливість і захист прав простих росіян можна і не мріяти. Навіть освіта, яка повинна виховувати підростаюче покоління на певних цінностях, просякнута мілітаризмом і ксенофобією. Російських школярів вже з самого дитинства навчають ненавидіти українців та представників західних народів. Зокрема було створено російську юнармію, аналог гітлерюгенду, членів якої навчають військових навичок щодо користування зброєю і вбивства українців. Дійшло навіть до того, що викрадених українських дітей росіяни залучають в цю юнармію і намагаються витравити в них все українське, перетворюючи на манкуртів та прагнучи примусити боротися проти Батьківщини.

Росія досить активно використовує механізм *індоктринації*, який можна охарактеризувати як постійний процес повторення певної ідеї чи переконання для певної групи чи населення країни в цілому, допоки реципієнти не приймуть нав'язувані твердження без будь-якої критики чи запитань [9]. Особливо активно індоктринація використовується репресивними режимами в сфері освіти, щоб дітей, які не мають чітко сформованої системи переконань, перетворити у фанатиків, сліпих виконавців злочинних наказів репресивних режимів, зокрема нинішнього путінсько-

го режиму. Подібну систему сьогодні активно використовує путінська Росія, викравши з України від 507 000 до 707 000 дітей [10]. Організація Об'єднаних Націй чітко назвала ці депортації воєнними злочинами, вказуючи що ці факти є «достовірними» [11] і що російські сили відправляли українських дітей до Росії в межах масштабної програми, про що у відкритому ефірі заявив сам російський диктатор. Саме за ці факти злочинної депортації українських дітей Міжнародний кримінальний суд 17 березня 2023 року видав ордер на арешт президента РФ Путіна.

Брехня на всіх рівнях є основою російської пропаганди і максимально підтримується на державному рівні. Оскільки в державі не захищається закон, то поширюється злочинність. Злочинців також залучають в ряди російської армії, після служби в якій, якщо залишаються живими, отримують права і привілеї учасника бойових дій і в мирному житті вони досить часто повертаються до своєї злочинної діяльності. Поширені різні соціальні девіації. Алкоголізм став національною проблемою, оскільки, не маючи гідної роботи, гідного рівня добробуту, росіяни у більшості депресивних регіонів просто спиваються.

Поширення ресентименту. В тоталітарних та авторитарних державах, що найбільш наочно можна спостерігати на прикладі сучасної Північної Кореї чи Російської Федерації, людина стає чистим продуктом соціальних маніпулятивних технологій, і насамперед масованої державної пропаганди, яка свідомо у населення формує викривлену та перекручену картину дійсності і насаджує образ зовнішніх ворогів, зокрема для Росії це українці та мешканці західних країн, які і винні у всіх бідах росіян. Для керівників тоталітарних держав людина є не ціллю, а лише засобом досягнення мети, а відтак цінність людського життя нівелюється, і задля інтересів тоталітарної держави знищуються тисячі чи навіть мільйони людей. Але найбільша проблема полягає в тому, що викривлений образ дійсності в тоталітарних державах стає істинною реальністю для мільйонів людей. Виникає явище ресентименту — тотальної відмови від реальності, що прямо пов'язана з почуттям безпорадності людей, нездатних внести хоча б мізерну зміну в життя своєї країни. Ресентимент характерний для носіїв рабської свідомості, для людини, яка не здатна критично оцінювати навколишню дійсність і не має стійкої системи моральних чи релігійних цінностей, отже, є ідеальним об'єктом для зомбування і соціального маніпулювання. Аналізуючи сучасну ситуацію в Російській Федерації, слід зазначити, що російська влада намагається на теренах Росії та всього пострадянського простору сформувати нову імперську спільноту, здійснюючи, на думку дослідника Т. Гундорова, процес «повторної колонізації» шляхом здійснення потужного гуманітарного і інформаційного впливу з метою поширення ідей «руського міра». Зокрема на сході та півдні України, на тимчасово окупованих територіях досить активно поширюється проросійська імперська історична пам'ять, етнокультурна символіка, мова, комунікації, що передбачає вилучення будь-яких альтернативних джерел інформації для населення цих регіонів. Поширення сепаратистських настроїв приводить до створення зон локальних кон-

фліктів по усьому периметру колишнього імперського кордону: ідея відродження «великої російської імперії» настільки заволоділа свідомістю вищої політичної еліти Росії, що спричинила послаблення критичного та стратегічного мислення та відмову від «принципу реальності», побудову викривленої уявної реальності шляхом постійної інформаційної експансії та утвердження брехні як ключового принципу політики. В умовах, коли політика держави починає будуватися на тотальній брехні або запереченні очевидних фактів, ми стикаємося з абсолютно особливим типом політики, яким успішно займалися попередні тоталітарні режими. Відтак «спецоперація в Україні» стала благородною війною проти уявних нацистів, ізоляція Росії — її перебуванням у ранзі великої незалежної держави, занепад економіки і падіння доходів — тимчасовими труднощами, швидке подолання яких призведе до зростання добробуту і щастя всіх росіян. Відчуження від впливу на реальність пов'язане з глибокою кризою інституцій. Для пересічного громадянина інституційна криза виражається в тотальній перверсії функцій правоохоронних органів та органів влади, трансформації гуманітарної сфери, освіти, науки, спрямованих на закріпленні в масовій свідомості викривленої картини світу. Але викривлена картина світу не може бути довговічною, оскільки заперечує істинну реальність, призводить до підриву економічного і політичного благополуччя Росії заради створення химерних ідеалів, віри у власну незламну силу і могутність, що не відповідає дійсності. Відмова від реальності, дефактуалізація в Росії входить в стадію саморуйнування держави і суспільства і може бути зупинена тільки масовим прозрінням російського суспільства внаслідок падіння путінського режиму, жорсткої економічної кризи чи програшу у війні.

Щодо геополітичних перспектив України та її ролі у новому світовому порядку, то вона може стати потужним регіональним гравцем, взірцем для інших країн світу, як потрібно боротися за свою свободу, за демократичні цінності та права людини. Україна не погодилася на роль жертви у цій несправедливій загарбницькій війні, хоча навіть США і країни Європи спочатку не вірили, що Україна вистоїть і зможе зупинити «другу армію світу», і цим вона доводить, що є повноцінним провідним членом цивілізованого демократичного світу. Відтак перемога України — це перемога цивілізації над варварством. Після української перемоги демократія і свобода тріумфуватимуть, а автократичні країни суттєво послаблять свої позиції. Більшість країн світу будуть допомагати Україні у відбудові інфраструктури і на безповоротній основі, і економічними інвестиціями, і це стане не лише моральним обов'язком розвинених країн, а й вдалим маркетинговим ходом. Це дозволить державам та глобальним бізнесовим структурам відчувати себе причетними до перемоги цивілізації. Відтак в Україні сформується великий та швидко зростаючий ринок із кваліфікованою та відносно недорогою робочою силою, який потребуватиме гігантських обсягів інвестицій, небаченими з часів Другої світової війни. На український ринок прагнутимуть зайти більшість країн світу, навіть Китай та арабські країни, які не завжди підтримували Україну.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що всі вищезгадані чинники свідчать про неминучість краху російської неоімперії, питання лише в часі. Щоб відтягнути розпад, російські лідери часто вдавалися до стратегії захоплення нових територій та розширення ресурсної бази. Саме так діяв Путін, окупувавши Придністров'я, Осетію та Абхазію. Проте цей сценарій вже не спрацює в Україні — вона неодмінно звільнить свої території.

Залишається лише сценарій внутрішніх репресій: Путін вже посилює силові структури та збільшує тиск на власне населення. Однак якщо економічні санкції Заходу збережуться, а війна вимагатиме дедалі більше ресурсів без бажаного результату, це призведе до подальшого виснаження російської економіки. За підтримки Заходу Україна зможе продовжувати завдавати ударів по російській армії й звільняти свої території.

У такій ситуації економічний занепад Росії стане неминучим, а рівень життя росіян продовжить погіршуватися. В умовах централізованого та неефективного управління поява «чорних лебедів» — несподіваних кризових подій — стане лише питанням часу, що може прискорити процес розпаду Росії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гай-Нижник П. П., Чупрій Л.В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 84 (№5). С.48–53.
2. Сім сценаріїв розпаду Росії. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2346389-sim-scenarii-v-rozpadu-rosii.html>
3. Alexei Navalny's death and the need to counter Vladimir Putin's totalitarian regime and its war on democracy. URL: <https://pace.coe.int/en/files/33511/html> 4.
4. Європарламент закликав не визнавати путіна легітимним президентом РФ (2024). *slovoidilo.ua*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/04/25/novyna/polityka/evroparlament-zaklykav-ne-vyznavaty-putina-lehitymny-m-prezydentom-rf>
5. Сумлений С. Як розпадатиметься Росія та чи варто цього очікувати? URL: <https://tyzhden.ua/iak-rozpadatymetsia-rosiia-ta-chy-var-to-tsho-ochikuvaty/>
6. Денисенко В. Швейцарська заява Путіна, Північна Корея та стосунки Росії з Китаєм: на що розраховує російський диктатор. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shvejtsarska-zayava-putina-pivnichna-koreya-ta-stosunki-rosii-z-kitaem-na-scho-rozrahovue-rosijskij-diktator.htm>
7. Кількість воєнних злочинів армії росії в Україні досягла майже 125 тисяч. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/02/06/kilkist-voyennyh-zlochyniv-armiyi-rosiyi-v-ukrayini-dosyagla-majzhe-125-tysyach/>
8. На России слепили новогоднюю скульптуру из говна: Радуются, что принесет счастье. URL: <https://news.depo.ua/rus/news/na-rosii-zlipili-novorichnu-skulpturu-z-givna-radiyut-shcho-prinese-shchastya-202112281407143>
9. Henning Schluß (Hrsg.): *Indoktrination und Erziehung. Aspekte der Rückseite der Pädagogik*. VS-Verlag, Wiesbaden 2007. URL: https://www.researchgate.net/publication/266897039_Indoktrination_und_Erziehung_-_Aspekte_der_Ruckseite_der_Padagogik

10. Deporting Ukrainian children and «Russifying» them is jeopardizing the future of Ukraine' [«Депортація українських дітей та їх «русифікація» ставить під загрозу майбутнє України». Le Monde [Ле-Монд]. URL:https://web.archive.org/web/20230317175343/https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2022/08/05/deporting-ukrainian-children-and-russifying-them-is-jeopardizing-the-future-of-ukraine_5992568_23.html
11. UN says 'credible' reports Ukraine children transferred to Russia [ООН вважає «достовірними» повідомлення про передачу українських дітей до Росії] (англ.). Al Jazeera. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/8/un-says-credible-reports-ukraine-children-transferred-to-russia>

REFERENCES

1. Hay-Nyzhnyk P. P., Chupriy L.V. (2014). Natsional'ni interecy, natsional'ni tsinnoc-ti ta natsional'ni tsili yak ctруктуроformuyuchi chynnyky polityky natsional'noyi bezpeky [National interests, national values and national goals as structuring factors of national security policy]. Hileya: naukovyy visnyk. Vyp. 84 (№5). P. 48–53 [in Ukrainian].
2. Sim stsenariyiv rozpadu Rosiyi [Seven scenarios of the collapse of Russia]. Retrived from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2346389-sim-scenariiv-rozpadu-rosii.html> [in Ukrainian].
3. 3. Alexei Navalny's death and the need to counter Vladimir Putin's totalitarian regime and its war on democracy. Retrived from <https://pace.coe.int/en/files/33511/html> [in English].
4. Yevroparlament zaklykav ne vyznavaty putina lehitymnym prezydentom RF [The European Parliament urged not to recognize Putin as the legitimate president of the Russian Federation]. *slovoidilo.ua*. Retrived from <https://www.slovoidilo.ua/2024/04/25/novyna/polityka/yevroparlament-zaklykav-ne-vyznavaty-putina-lehitymnym-prezydentom-rf> [in Ukrainian].
5. Sumlenny S. Yak rozpadatymet'sya Rosiya ta chy varto ts'oho ochikuvaty? [How will Russia disintegrate and should we expect it?] Retrived from <https://tyzhden.ua/iak-rozpadatymetsia-rosiia-ta-chy-varto-tsoho-ochikuvaty/> [in Ukrainian].
6. Denysenko V. Shveytsars'ka zayava Putina, Pivnichna Koreya ta stosunky Rosiyi z Kytayem: na shcho rozrakhovuye rosiys'kyy dyktator [Putin's Swiss statement, North Korea and Russia's relations with China: what the Russian dictator is counting on]. Retrived from <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/shveysarska-zayava-putina-pivnichna-koreya-ta-stosunki-rosii-z-kitaem-na-scho-rozrahovue-rosijskij-diktator.htm> [in Ukrainian].
7. Kil'kist' voyennykh zlochyniv armiyi rosiyi v Ukrayini dosyahla mayzhe 125 tysyach [The number of war crimes committed by the Russian army in Ukraine reached almost 125,000]. Retrived from <https://armyinform.com.ua/2024/02/06/kilkist-voyennykh-zlochyniv-armiyi-rosiyi-v-ukrayini-dosyagla-majzhe-125-tysyach/> [in Ukrainian].
8. Na Rossii slepili novogodnyuyu skul'pturu iz govna: Raduyutsya, chto prineset schast'ye [In Russia they made a New Year sculpture out of shit: They are happy about what will bring happiness]. Retrived from URL:<https://news.depo>

- ua/rus/news/na-rosii-zlipili-novorichnu-skulpturu-z-givna-radiyut-shcho-pri-nese-shchastya-202112281407143 [in Russian].
9. Henning Schluß (Hrsg.): *Indoktrination und Erziehung. Aspekte der Rückseite der Pädagogik*. VS-Verlag, Wiesbaden 2007. Retrived from https://www.researchgate.net/publication/266897039_Indoktrination_und_Erziehung_-_Aspekte_der_Ruckseite_der_Padagogik [in German].
 10. *Deporting Ukrainian children and «Russifying» them is jeopardizing the future of Ukraine* Le Monde. Retrived from https://web.archive.org/web/20230317175343/https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2022/08/05/deporting-ukrainian-children-and-russifying-them-is-jeopardizing-the-future-of-ukraine_5992568_23.html [in English].
 11. UN says 'credible' reports Ukraine children transferred to Russia. Al Jazeera. Retrived from <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/8/un-says-credible-reports-ukraine-children-transferred-to-russia> [in English].